

УДК 347.998.2(4)

Н.В. ШЕЛЕВЕР, канд. юрид. наук, ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ключові слова: виконавче провадження, приватний виконавець, судовий виконавець, виконавчий документ, судові рішення, боржник, кредитор

Виконавче провадження є найважливішою стадією судового провадження, яке спрямоване на відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина. В кожній країні воно має свої особливості, зумовлені належністю держави до тієї чи іншої правової системи.

Дослідження особливостей виконання рішень судів у Європейському Союзі становить сьогодні неабияку зацікавленість як вітчизняних науковців, так і юристів-практиків. Вивчаючи позитивний досвід європейських країн, вони мають змогу запропонувати конкретні зміни до нашого національного законодавства.

Що стосується інституту примусового виконання рішень судів, то цьому питанню присвячені праці таких українських та зарубіжних вчених: А. Авторгова, А. Авакяна, Ю. Бауліна, В. Кузнецова, Р. Миронюка, А. Перепелиці, М. Рудакевича, С. Серьогіна, Г. Ткачової, С. Щербака, В. Яркова та інших.

У зв'язку з прагненням України інтегруватися до європейської спільноти вважаємо, що вивчення досвіду провідних європейських країн з питань виконавчого провадження є актуальним і дуже своєчасним. На нашу думку, деякі особливості виконавчого провадження в країнах ЄС досліджені не повністю, тому ми зосередимо увагу саме на вивченні деяких аспектів цього питання, що і складатиме мету нашої статті.

На відміну від пострадянських держав, особливістю виконавчого провадження в кра-

їнах Євросоюзу є, насамперед, те, що в ЄС діє інститут приватних виконавців, який зарекомендував себе досить позитивно. Він є ефективнішим порівняно із державними формами виконання судових рішень, а також усуває проблему корупції.

Варто зазначити, що в європейських країнах навіть немає назви «приватний виконавець», бо вона вводить в оману, є термін «судові пристави» або «присяжні виконавці». Це особи, котрі прийняли присягу і призначені на публічно-правову посаду. Їх контролює Мін'юст, а дії чітко підпорядковані закону або інструкціям, а за свою працю виконавець отримує плату не за домовленістю, а згідно з тарифом [1, с.27].

Як бачимо, ці особи не діють самовільно, на власний розсуд, незаконними способами, а у відповідності до закону. Їхня діяльність чітко регламентується законодавством конкретної держави. Дехто висловлює думку, що діяльність приватних виконавців схожа на рейдерство. Вважаємо, що це хибна думка, адже законодавством передбачається відповідальність виконавців за недотримання закону.

Порядок виконавчого провадження, наприклад, в Німеччині регулюється Цивільно-процесуальним кодексом Німеччини. Виконання рішень здійснюється в тому муніципальному суді, на території якого необхідно провести виконавчі дії. Безпосередньо виконавче провадження здійснюють реєстратори цього суду, що повноважні діяти на підставі спеціального сертифікату, який надає право виконувати рішення суду. Для виконання рішення мають виконуватися такі посилання: сторона повинна мати остаточне рішення за справою; рішення має містити пункт (вказівку) про виконання; рішення з пунктом про виконання має бути вручене стороні, проти якої постановлено рішення [2, с.82–83].

На наш погляд, реєстратори суду в Німеччині нагадують судових виконавців колишнього Радянського Союзу. Діяльність цих осіб була ефективною, рішення суду виконувалися майже стовідсотково, адже, крім впливу

судового виконавця на боржника, був і відповідний вплив суду. Судовий виконавець перебував «під захистом» суду.

Окрім цього, в Німеччині судовий виконавець повинен сприяти добровільному і швидкому виконанню. Якщо він не виявить предмети, на які може бути звернене стягнення, а боржник доведе спроможність оплати боргу в короткий строк (в межах шести місяців) по частинах, то він здійснює стягнення по частинах, якщо проти цього не заперечує кредитор. Судовий виконавець має право також за клопотанням боржника відкласти реалізацію арештованого майна на один рік, якщо боржник зобов'язується виплатити борг протягом зазначеного строку. Крім того, звернення стягнення на майно боржника взагалі не проводиться, якщо не можна очікувати, що отримана сума від реалізації звернених до стягнення предметів перевищить витрати примусового виконання [3].

Вважаємо, що позитивним моментом у виконавчому провадженні Німеччини є можливість відкладення реалізації арештованого майна на досить тривалий строк. Виходить, що державний виконавець сам може надати відстрочку боржнику. Цей своєрідний «привілей» від державного виконавця стимулює боржника до швидкого погашення боргу, економить кошти, пов'язані з процедурою реалізації майна.

Певні особливості виконавчого провадження є і в Італії. Судове рішення виконують судові виконавці, але й значну роль в стадії виконання відіграє виконавчий суддя, який має право одноосібно вирішувати спірні питання, що виникають під час виконання або при створенні перешкод виконанню, розглядає клопотання про відстрочку або розстрочку виконання та вирішує низку інших питань. До виконавчих документів, окрім рішень суду, віднесені векселі та цінні папери [4].

Отже, у цій країні не лише судові виконавці задіяні у виконанні виконавчого документа, але і суддя, який прийняв рішення. Вважаємо, що це справедливо, оскільки суддя, який виніс відповідне рішення, має сприяти у за-

конний спосіб його виконанню, бо, якщо рішення суду є невиконаним, то втрачається сенс правосуддя. Якщо, для прикладу, взяти Україну, то слід зазначити, що в нашій державі судді таку функцію не виконують. Проте, досвід Італії варто було б запозичити, тоді суддя, приймаючи рішення зважував би всі обставини справи. Це підвищило б і відповідальність судді. Часто трапляються випадки, коли рішення суду є незрозумілим для державного виконавця, і він змушений звертатися до суду з поданням про його роз'яснення. Активніша участь судді у виконавчому провадженні забезпечила б і кращий відсоток виконання рішень судів. Представник Феміди враховував би не лише необхідність винесення законного рішення, але і те, як його виконати.

Примусовий виконавець у Франції є посадовою особою, яка пов'язана із здійсненням правосуддя, але в той же час є особою вільної (чи, як прийнято говорити у Франції, ліберальної) професії. Він є вільним професіоналом, якому держава делегувала функції виконання рішень по цивільних справах, винесених різними судами. Одночасно він є посадовою особою, оскільки отримує свої повноваження від держави і має відповідну монополію на низку юридичних дій, а саме: виконання судового рішення; вручення повісток, повідомлень; складання актів, що мають значення доказів та інше [5, с.91–92].

Примусовий виконавець у Франції є і помічником для правосуддя, у зв'язку з чим він наділений монопольною функцією щодо повідомлення про акти, поряд з акціоністами користується монополією на публічні торги (аукціони) рухомого майна, здійснює судове стягнення щодо боргових зобов'язань, на прохання приватних осіб здійснює дії щодо закріплення доказів, може представляти сторони в деяких судах. Примусовий виконавець також бере участь в судових засіданнях, забезпечуючи під керівництвом судді дотримання внутрішнього порядку в залі суду [6].

Отже, з наведеного вище бачимо, що примусовий виконавець у Франції виконує функ-

ції на зразок судового розпорядника в Україні. Таким чином, він є більш наближеною до суду особою у порівнянні з державним виконавцем України.

Цікавим у французькому законодавстві є і те, що примусові виконавці не отримують заробітної плати від держави, а стягують плату за здійснення повноважень, делегованих їм державою, за встановленими державою тарифами. Наприклад, вручення документів в межах процедури примусового виконання тарифіковано державою і оплачується за рахунок боржника. У випадку, якщо примусовий виконавець надає юридичні послуги, які можуть бути в тому самому розмірі надані іншими представниками юридичних професій, тобто не носять монопольного характеру (наприклад, консультації, які можуть також надати адвокати, нотаріуси), його винагорода має договірний характер і оплачується тим, хто звернувся [6].

На нашу думку, оплата праці виконавця не державою, а зацікавленою особою є позитивним моментом у виконавчому провадженні Франції. По-перше, держава не несе ніяких витрат, пов'язаних з оплатою праці виконавця, оплачує та сторона, яка зацікавлена у виконанні виконавчого документа. І це цілком справедливо, оскільки, на наш погляд, кошти державного бюджету не мають витрачатися на оплату праці виконавців. По-друге, законодавчо встановлені тарифи оплати послуг виконавця забезпечують встановлення єдиних розцінок по всій країні.

Цікавим є і досвід наших сусідів. Так, в Угорщині існують два види судових виконавців – незалежні судові виконавці та окружні судові виконавці. Окружні судові виконавці (включаючи виконавців суду Будапешта) є працівниками окружних судів, вони – судові чиновники, що мають «службові відносини» з окружними судами. Окружні судові виконавці мають виключні права на виконавче провадження певних видів позовів, зокрема, справ стосовно допомоги на дитину, в яких держава є позивачем; позовів, у яких сам суд або ін-

ший державний орган є позивачем. Усі інші позови можуть виконуватися або незалежними судовими виконавцями, або окружними судовими виконавцями. Судовий виконавець і незалежний судовий виконавець є, таким чином, альтернативою вибору для позивача. Обидва види судових виконавців підпорядковані міністру юстиції [7].

Стосовно незалежних судових виконавців, то значна частина цих наглядових зобов'язань делегована професійній Палаті судових виконавців Угорщини. Обов'язком Палати судових виконавців Угорщини є перевірка та інспектування офісів судових виконавців. Палата проводить ретельну перевірку кожного судового виконавця кожні три роки, крім того, голова Палати може в будь-який час видати наказ про розслідування діяльності судового виконавця. Судові виконавці повинні мати страховку громадянської відповідальності на суму щонайменше 2 млн. угорських форинтів і не вчиняти дій, які б могли принизити репутацію професії. Окружним судовим виконавцям та незалежним судовим виконавцям не дозволяється займатися низкою інших видів діяльності: будь-якою прибутковою діяльністю, окрім освіти, науки, літератури, мистецтва та спорту; інвестуванням у будь-яку підприємницьку діяльність, окрім своєї власної підприємницької діяльності як судового виконавця; наданням посередницьких послуг стосовно нерухомості та кредитних угод; поручительством. Кандидат на посаду незалежного судового виконавця повинен відповідати таким критеріям: мати угорське громадянство; не мати судимостей; бути не молодше 24 років, мати право голосу, скласти спеціальний іспит на звання судового виконавця, мати дворічний досвід помічника судового виконавця та диплом про вищу освіту або один рік роботи помічником судового виконавця та диплом про вищу юридичну освіту. Крім того, кандидат повинен мати хороше здоров'я, не бути відстороненим від роботи (звільненим за статтею), тимчасово відстороненим або виключеним з лав судових виконавців і

вважатися достойним громадської довіри. Винагорода судового виконавця – це поєднання оплати послуг та комісійних. Комісійні сплачуються з будь-яких зібраних сум [7].

За виконання рішень вони отримують винагороду (у вигляді відсотків від виконання) і з цієї суми сплачують відповідний податок, а у Міністерство юстиції подають статистичну звітність. Ніякий орган в Угорщині, окрім суду, не може здійснювати контроль за роботою виконавців. Реальне виконання рішень судів в Угорщині сягає 70 % [8].

Як бачимо, в Угорщині дійсно існує ефективна система виконання судових рішень, де виконавець зацікавлений в отриманні відсотків від виконання, поповнює бюджет своєї країни. Держава не несе ніяких витрат на утримання таких працівників. Така система виконання забезпечує фактичне повне виконання рішень судів.

На нашу думку, причиною такого ефективного виконання рішень судів в Угорщині є і те, що Палата судових виконавців Угорщини приймає до свого складу висококваліфікованих працівників, які якісно виконують свої посадові обов'язки, оскільки від показника їхньої роботи залежить їх заробітна плата. Наявність безтарифної системи в трудовому праві ЄС в основу оплати праці ставить не витрати робочого часу, а результати роботи.

Отже, на підставі аналізу особливостей виконавчого провадження в таких країнах Європейського Союзу, як Німеччина, Італія, Франція, Угорщина, ми доходимо висновку, що в ЄС діє ефективна система виконання судових рішень та рішень інших суб'єктів владних повноважень. Інститут приватних виконавців забезпечує краще виконання виконавчих документів, ніж уповноважений на це державою орган.

Вважаємо, що високий показник роботи приватних виконавців в ЄС пояснюється ще й відповідним рівнем правової культури населення і для них слова «закон», «право», «справедливість» не є пустим звуком. З огляду на це вбачається, що і виконувати вико-

навчі документи відносно таких громадян відносно легше. На наш погляд, особливості виконавчого провадження в країнах ЄС потребують подальшого ретельного дослідження, оскільки на даному етапі необхідно перейняти позитивний досвід цих держав та імплементувати його в українське національне законодавство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миронюк Р. В. Окремі питання реформування системи органів виконання рішень суду та органів публічної адміністрації / Р. В. Миронюк // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 13. – С. 24–30.
2. Сівернін Д. В. Зарубіжний досвід діяльності органів, що здійснюють повноваження, пов'язані із виконанням судових рішень, та його адаптація до вітчизняної правової системи / Д. В. Сівернін // Європейські перспективи. – 2014. – № 3. – С. 81–97.
3. Миронюк Р. Зарубежный опыт принудительного исполнения решений судов и других органов публичной администрации и направления его внедрения в Украине / Р. Миронюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2015/4-2/15.pdf>.
4. Шандрук С. Системи примусового виконання рішень суду. Світовий досвід / С. Шандрук // Науковий вісник. – 2010. – Вип. 5 «Демократичне врядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Shandruk.pdf.
5. Ярков В. В. Основные мировые системы принудительного исполнения / В. В. Ярков // Университетські наукові записки. – 2006. – № 2. – С. 84–101.
6. Авакян А. В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах / А. В. Авакян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/con_right/4.222003/A.V.%20Avakya.htm.

7. Приватним судовим виконавцям бути // Правий тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120410>.
8. Шупеня М. Реформування державної виконавчої служби: реальність та прагнення / М. Шупеня // Юридичний вісник України. – 2014. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yurincom.com/ru/yuridichni_visnyk_ukrainy/overview/?id=1044.

Шелевер Н. В. Особливості виконавчого провадження в країнах Європейського Союзу / Н. В. Шелевер // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 262–266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_42.pdf

Досліджується виконавче провадження у таких країнах Європейського Союзу, як Італія, Франція, Німеччина, Угорщина. Для України вивчення позитивного досвіду європейських країн є необхідним кроком, що і обумовлює актуальність даної статті. Звертається увага на позитивні моменти у законодавстві та надаються узагальнення автора щодо здійснення виконавчого провадження у відповідних державах Європейського Союзу.

Шелевер Н.В. Особенности исполнительного производства в странах Европейского Союза

Исследуется исполнительное производство в таких странах Европейского Союза, как Италия, Франция, Германия, Венгрия. Для Украины изучения положительного опыта европейских стран является необходимым шагом, что и обуславливает актуальность данной статьи. Обращается внимание на положительные моменты в законодательстве, и подаются обобщения автора относительно осуществления исполнительного производства в соответствующих государствах Европейского Союза.

Shelever N.V. The Peculiarities of Executive Proceedings in the Countries of European Union

In the article proposed by the author the executive proceedings in such countries of European Union as Italy, France, Germany, and Hungary are considered. For Ukraine the study of positive experience of the European countries is a required step, which defines the topicality of this article. An attention is paid to the positive moments in the legislation, and the generalization of the author towards the implementation of executive proceedings in the subsequent countries of the European Union is given.